



Spolufinancováno
Evropskou unií



MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ



PODPORA PROCESU
DEINSTITUCIONALIZACE
A TRANSFORMACE
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB V ČR

Svéprávnost, alternativy k omezení svéprávnosti pro poskytovatele soc. služeb a opatrovníky

WORKSHOP

20. května 2025, on-line

Camille Latimier, SPMP ČR

Podpora procesu deinstitutionalizace a transformace sociálních služeb v ČR, reg. číslo: CZ.03.02.02/00/22_004/0000724, je projekt Ministerstva práce a sociálních věcí, spolufinancovaný z prostředků Evropského sociálního fondu plus prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus a státního rozpočtu České republiky.

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, z. s.



Podporujeme lidi s postižením a jejich rodiny zorientovat se, získávat informace a poradit si u soudu, včetně pomoci při soudním řízení.

Prosazujeme systém podpory při rozhodování, který respektuje vůli a preferenci člověka a zahrnuje dostatečné záruky proti zneužívání.

Pracovní skupina Rady vlády pro osoby se zdravotním postižením pro podporu osob s omezenou schopností právně jednat.

Struktura workshopu

- Co je opatrovnictví? Co je svéprávnost?
- Co říká Úmluva o právech osob se zdravotním postižením
- Situace v České republice – právní úprava
- Jak konkrétně můžete podpořit člověka s mentálním postižením v nastavení podpory (dokazování)
- Dobrá praxe u soudu
- Příklady z praxe

Rozhodování v životě člověka s mentálním postižením

- Vzdělání
- Práce
- Finance
- **Bydlení**
- **Sociální služby**
- Vztahy, sexualita a rodina
- Zdraví
- Volný čas
- Aktivní občanství – politika / volby
- ?

Opatrovnictví jako historický model

- Institut římského práva: práva otce (*curatela, tutela*)
- Soud omezuje osobu v právu se rozhodovat a právu jednat na základě toho, že tato osoba není způsobilá
 - z důvodu zdravotního postižení této osoby
 - v občanském zákoníku je slovo: „**duševní porucha**“.
- v některých oblastech rozhodnutí
- a uděluje tuto pravomoc jinému jednotlivci nebo někdy subjektu (opatrovník),
- který činí rozhodnutí jménem té osoby.

Jaké jsou s tímto modelem problémy?

- Porušování lidských práv: zbavení osobní svobody, práva volit, práva uzavřít manželství a založit rodinu, práva se rozhodovat o léčbě, o financích, o práci, o bydlení, o nákupech....
- Netýká se jen právní jednání (možnost pracovat)
- Má větší dosah v životě člověka: omezuje ho ve více oblastech např. kvůli finance
 - Opatrovník se stará o finance, ale také o jiné záležitosti, které nesouvisí s jeho/její rolí.
 - Opatrovník rozhoduje o místě bydlení: zbavení osobní svobody do uzavřeného prostoru.
- Člověk může jednat i přes to – ochrana není úplná
- Člověk se neučí z svého rozhodování

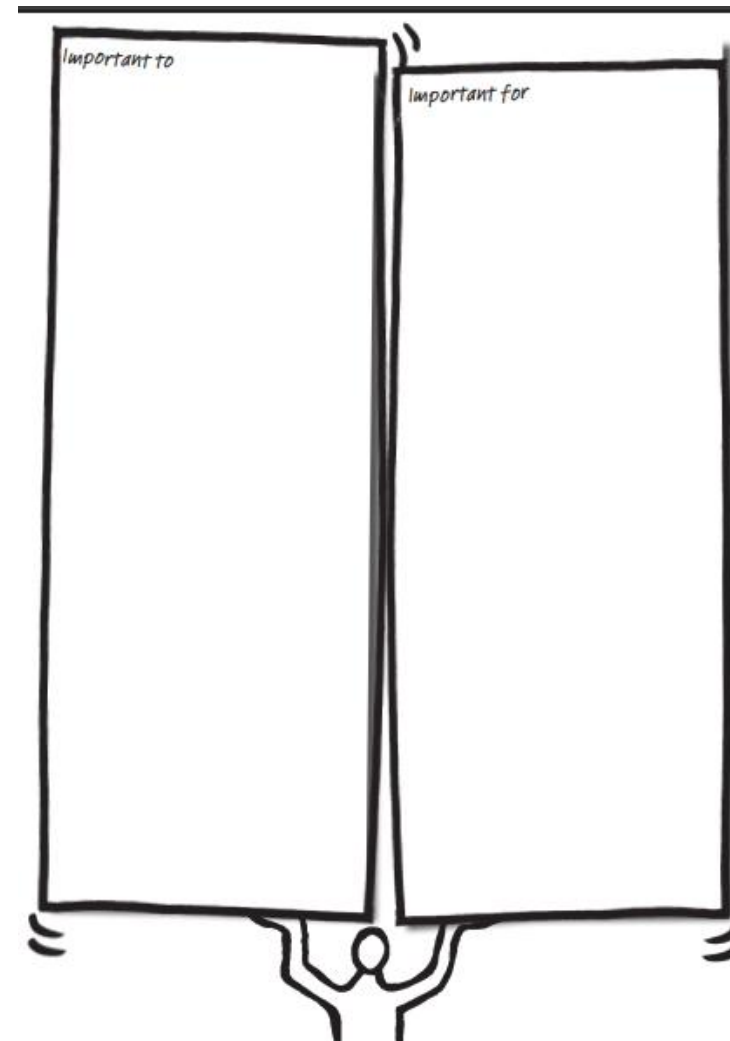
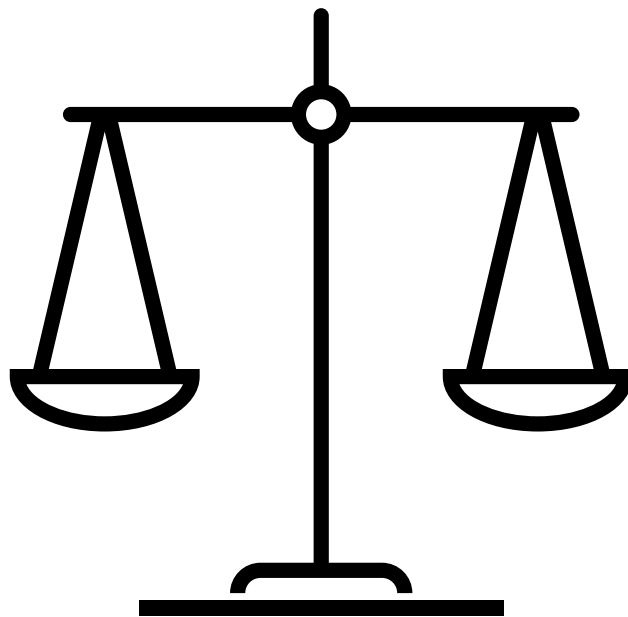
Svéprávnost a deinstitucionalizace

Budování podpory v komunitě:

- Jak co nejlépe využít to, co je v komunitě k dispozici, a zajistit, aby to odpovídalo preferencím dané osoby.
- Zdroje dostupné v komunitě (osoby, služby)
- Řešení rizik a bezpečnostních otázek, které jsou specifické v dané komunitě
- Hodnotné role osobě s postižením v její komunitě: jako dobrovolník, pracovník, soused...
- Zpřístupnění prostředí: ne pouze pro jednu osobu, ale tím, že vyzveme systém, aby byl přístupnější a přátelštější k lidem se zdravotním postižením
- Výzva pro lidi s velkou potřebou podpory.

„podpora při výkonu způsobilosti k právním úkonům by měla být poskytována prostřednictvím přístupu založeného na komunitě “ (odst. 45, CRPD, 2014)

OCHRANA versus AUTONOMIE (samostatnost)



Příklad

CO JE DŮLEŽITÉ PRO PAVLA

JEZDIT DOMŮ
KAŽDÝ DRUHÝ VÍKEND.
MÍT ČLOVĚKA, KTERÝ
SE MNOU RÁD CHODÍ
NA FOTBAL.
POSLOUCHAT HUDBU.
VĚTŠÍ SOUKROMÍ NA POKOJI.
SPOLUBYDLÍČÍ,
S KTERÝMI SI ROZUMÍM.
ASISTENTI SE SE MNOU
DOMLUVÍ.

CO JE DŮLEŽITÉ PRO MÁMU

PAVEL BYDLÍ BLÍZKO A
MŮŽE JEZDIT ČASTO DOMŮ.
PAVEL MÁ SOUKROMÍ.
SPOLUBYDLÍČÍ, S KTERÝMI
SI ROZUMÍ.
JE DOBŘE POSTARÁNO O
PAVLOVO ZDRAVÍ.

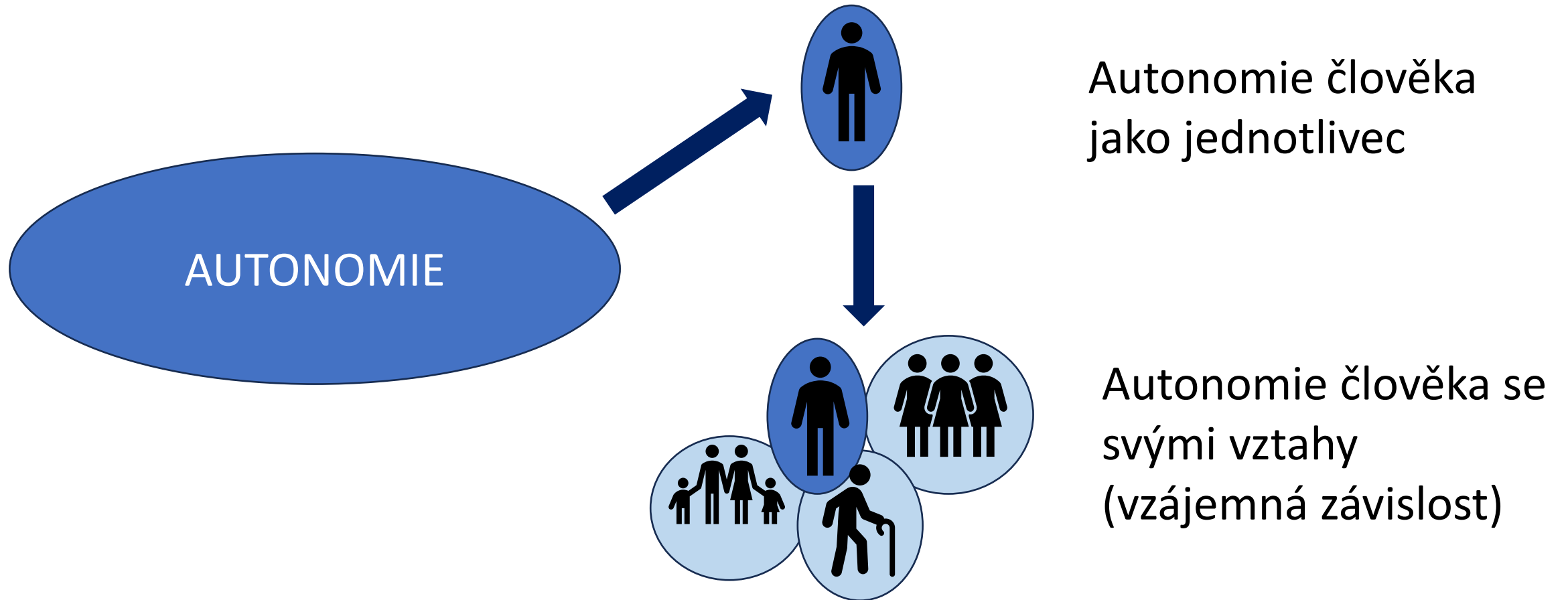
CO JE DŮLEŽITÉ PRO PERSONÁL

DOROZUMĚT SE S PAVLEM.
DOBRÁ SPOLUPRÁCE
S RODIČI PAVLA.
UMĚT S PAVLEM LÉPE
JEDNAT A PŘEDCHÁZET
KONFLIKTŮM.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

- Nabízí nový moderní pohled na osoby se zdravotním postižením:
 - nejsou "**objekty**" charity, lékařské péče a sociální ochrany
 - jsou "**subjekty**" práv, které jsou schopny rozhodovat o svých životech
- zahrnují osoby mající dlouhodobě fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které **v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti** na rovnoprávném základě s ostatními.

Autonomie a vzájemná závislost



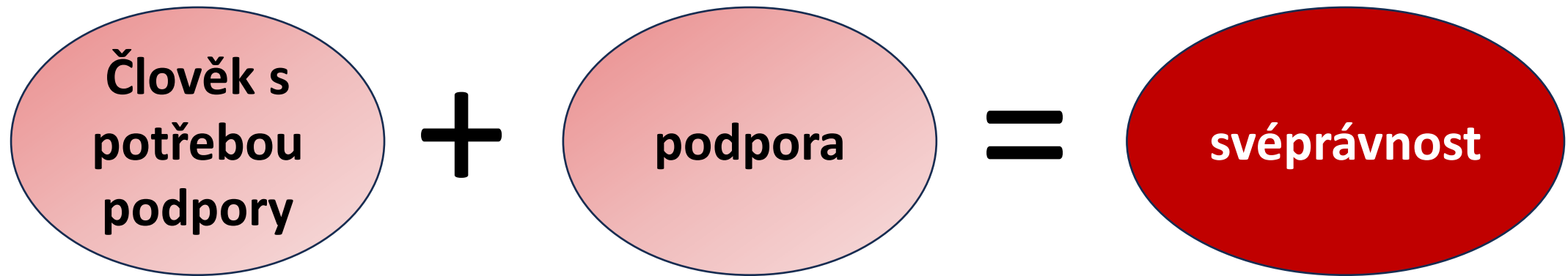
Článek 12 Úmluvy: Rovnost před zákonem

1. Lidé se zdravotním postižením mají kdekoli právo na uznání jejich osoby jako subjektu práva.
2. Lidé se zdravotním postižením mají rovnoprávnou **právní způsobilost ve všech oblastech života**.
3. Mají právo na **přístup k asistenci, kterou potřebují k uplatnění své právní způsobilosti**.
4. Státy mají stanovit **záruky proti zneužití**.
5. Lidé s postižením mají **právo vlastnit nebo dědit majetek, spravovat své finanční záležitosti** a stát zajistí, aby nebyli svévolně zbavováni svého majetku.

Podpora při rozhodování

- Právo na **přístup k asistenci, kterou potřebují k uplatnění své právní způsobilosti (článek 12) = podpora**
- Široký smysl slova „podpora“ : zahrnuje možnosti formální i neformální podpory různého druhu a intenzity, například:
 - Jeden nebo víc podpůrců pro různé typy rozhodování(rodinný příslušníci, lidé z okolí...)
 - Advokacie, vzájemná podpora lidí v obdobné situaci (peer support - sebeobhájce)
 - Asistence při komunikaci, alternativní komunikace
 - Nástroje individuálního plánování - plánování budoucnosti
 - Formální zastoupení
 - Přístupnost všech služeb určených veřejnosti

Svéprávnost s podporou při rozhodování



Stupeň podpory:

1. Vlastní samostatné rozhodování,

které nevyžaduje podporu dodatečnou podporu (neformální podpora).

2. Vlastní rozhodování s podporou,

kdy se člověk rozhodne sám, ale předtím využije pomoc/podporou někoho jiného, komu důvěřuje. Má podporu při jednáním.

3. Rozhodování na základě nejlepšího možného porozumění vůle a preferencí člověka,

při kterém je rozhodnutí uskutečněno skupinou složenou z člověka a jemu blízkého člověka/ blízkých lidí, kterým člověk důvěřuje. Tato skupina (tento člověk) rozhoduje na základě znalosti preferencí a hodnot člověka, který má rozhodnutí učinit.

Nejlepší zájem versus vůle a preference člověka

Nejlepší zájem

- Ochrana
- Pohled třetí osoby
- Není součástí identity člověka

Vůle a preference člověka

- Autonomie
- Vůle a preference člověka, nebo interpretace vůle a preferencí
- Osobní identita, osobní historie v čase, jehož příběh může být sdělen někým jiným

Právní rámec v ČR

- Občanský zákoník – zákon č. 89/2012
- v účinnost od roku 2014
- obsahuje některé důležité změny v nástrojích, které může člověk využít, když potřebuje **podporu při řešení svých záležitostí**:
 - Konec zbavení způsobilosti k právním úkonům
 - Modernizovaná právní úprava - opatrovnictví bez omezení a s omezenou svéprávností
 - Nová opatření:
 1. nápomoc při rozhodování
 2. zastoupení členem domácnosti
 3. předběžné prohlášení

Jiné nástroje - alternativy

Opatření při „nezpůsobilosti“ právně jednat

- Nápomoc při rozhodování (§§ 45-48)
 - Na základě smlouvy schválené soudem, není nízkoprahová
- Zastoupení členem domácnosti (§§ 49 – 54)
 - „dohoda“ schválená soudem, přílišná omezení kompetencí zástupce
- Opatrovnictví bez omezení svéprávnosti (§ 465/469)

Opatření v očekávání „nezpůsobilosti“

- Předběžné prohlášení (§§ 38 – 44) – projev vůle
 - aby byly záležitosti spravovány určitým způsobem
 - aby je spravovala určitá osoba
- Forma soukromé nebo veřejné listiny Dříve vyslovené přání (zák. č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, § 36) – souhlas s léčbou

Smlouva o nápomoci – jak to funguje



Smlouva o nápomoci - principy

- Respekt k názorům a prioritám podporovaného člověka
- Spolupráce
- Jiné názory na rozhodnutí („špatné rozhodnutí“)
- Bezplatnost

Smlouva o nápomoci

Předpoklady smlouvy o nápomoci

1. Člověk je schopen se sám rozhodnout poté, co dostane všechny potřebné informace ve srozumitelné podobě.
2. Existuje vztah založený na **důvěře** a na svobodném rozhodnutí, **schopnosti podporovaného i podpůrce**, dobrá **úprava rizik a střetu zájmu**.
3. Podporovaný si je vědom svých omezení a než se rozhodne, chce využít pomoci podpůrce (pokud takový vztah existuje, už tak činí) – nechová se tedy tak, aby si způsobil závažnou újmu.

Smlouva o nápomoci a
podpis smlouvy



Předání soudu a
schválení smlouvy soudem

Smlouva o nápomoci

- Povinnosti a pravomoci podpůrce
 - ✓ Podpůrce má **právo být u právního jednání** – na úřadech, u lékaře, lékařských posudkových komisí, u soudu atd.
 - ✓ Podpůrce může připojit svůj podpis
 - ✓ Může **namítat neplatnost právního jednání** (např. smlouvy)
 - ✓ Nápomocen radami, možnostmi
 - ✓ Zajistí potřebné údaje a sdělení (role tlumočníka)
 - ✓ Nesmí se bezdůvodně obohatit na úkor podporovaného
 - ✓ Nesmí ohrozit jeho zájmy nevhodným ovlivňováním

Podpora od více lidí

V čem se rozhoduji	Jakou podporu potřebuji	Kdo mi pomáhá
Chci si koupit televizi.	Potřebuji, aby mi někdo jednoduše předal informace o různých televizích.	bratr
Chci jezdit do práce sám/sama.	Potřebuji, aby mě někdo naučil cestu.	organizace Fosa
Chci jít k volbám.	Potřebuji, aby mi někdo mi jednoduše vysvětlil, co je pro strany nebo kandidáty důležité.	táta
Chci se častěji setkávat s kamarádkou.	Potřebuji, aby mi někdo připomněl, že se chci sejít s kamarádkou a zavolať/zavolala jí.	máma
Chci používat platební kartu.	Potřebuji nastavit limity tak, abych zbytečně neutrácel/neutrácela.	táta

Zastoupení členem domácnosti

- Jeden nebo více zástupců
- Zástupce může být: potomek, předek (rodiče, prarodiče), sourozenec, manžel, partner anebo osoba, která 3 roky v stejné domácnosti.
- Neformální dohoda mezi zastoupeným a zástupcem (není smlouva)
- Schvaluje to soud na základě návrhu.
- „mini-opatrovnictví“ ALE :
 - **Nemůže zástupce dát souhlas s větším zdravotnickým zákrokem**
 - Co se týče **finance: jen obvykle záležitosti** (PnP, ID, běžný účet)

Opatrovník

- Opatrovník je osoba jmenovaná soudem, která má právní odpovědnost za rozhodování o záležitostech osoby, která „není schopna o sobě rozhodovat“
- Může být fyzická osoba nebo právnická osoba (město)
- Jestliže si opatrovanec nemůže způsobit újmu, pak není třeba omezovat svéprávnost: **opatrovník BEZ omezení svéprávnosti**
- Role opatrovníka:
 - Rozhodování o finančních a právních záležitostech
 - Zajištění ochrany práv a zájmů opatrovance
 - Nezahrnuje každodenní péči (tu může vykonávat pečující osoba)

Omezení svéprávnosti

- vzniká rozhodnutím soudu na základě rozsudku
- Součástí řízení je **znalecký posudek**
obvykle vypracovává soudní znalec z oboru psychiatrie
- V rozsudku je uvedeno
 - kdo bude opatrovníkem
 - jak dlouho omezení vzniká
 - rozsah tohoto omezení (co nemůže dělat)

POZOR!

Příklad: člověk není schopen kupovat věci hodnoty vyšší než 2000 Kč, automaticky to ještě neznamená, že když koupí televizor za 5000 Kč, je potřeba ho vrátit. Tady je nutné vždy zohledňovat, jestli mu to působí újmu. Pokud mu takový nákup vůbec žádnou újmu nezpůsobil, protože např. na vkladní knížce má 150 000 Kč, tak jeho právní jednání je platné.

Omezení svéprávnosti

- Netýká se odpovědnosti za škodu, kterou člověk někomu způsobil.
- Netýká se to trestní odpovědnosti.
- Netýká nevhodného chování
- Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat **v běžných záležitostech každodenního života** (§ 64):

Příklad: může jít do obchodu koupit pečivo, noviny a podobné věci každodenní potřeby, stejně tak si může kupříkladu koupit jízdenku v autobuse

Kdy je možné omezovat?

- 3 základní otázky

1. Je-li to **v jeho zájmu?**

2. Hrozí mu **závažná újma?**

Nelze “*přistoupit k omezení svéprávnosti s odůvodněním pouhé hypotetické možnosti*” (NS sp. zn. 24 Cdo 850/2020)

3. Nestačí **mírnější a méně omezující** opatření?

Opatrovnická rada

- Proč případně založit opatrovnickou radu?
 - Kontrola opatrovníka
 - Možnost zapojit víc lidí do rozhodnutí (členové dávají souhlas)
- Členem opatrovnické rady je také blízká osoba, s kterou opatrovanec má důvěryhodné vztahy (aspoň tři členy)
 - Nefunguje to v konfliktních situacích.
 - Op. rada schvaluje soud.
- „Kolektivní“ rozhodnutí – opatrovník nesmí bez souhlasu op. Rady
 - Např. změna bydliště, umístění do pobytového zařízení.
- Administrativní postupy pro fungování rady (zápisy)

Neplatnost právního jednání

- omezení svéprávnosti může pouze usnadnit **dokazování** při posuzování neplatnosti takového jednání
- ochrana, kterou poskytuje zákon lidem s mentálním postižením, kteří nejsou omezeni ve svéprávnosti, je prakticky stejná.
- Domáhat neplatnost:
 - u protistrany
 - a pokud ta ji neuzná, pak u soudu.
 - u duševní poruchy, která je trvalého rázu, pak prokazování není zpravidla složité.

Nastavení podpory – jak na to?

- Absence metodologického postupu pro hodnocení potřeby podpory při právním jednáním
 - Řízení o podpůrných opatření a řízení o svéprávnosti nestanoví konkrétní povinné důkazy.
 - znalecký posudek = důkaz duševní poruchy
 - „Znalecký posudek, nesmí však být jediným a nemůže nahrazovat nedostatek skutkových zjištění“ (ÚS ze dne 22. 11. 2012, sp. zn. II. ÚS 194/11)
 - Co neumíš? vs. Co potřebuješ?

Dokazování

- Dle §125 OSŘ – důkaz mohou být všechny prostředky:
 - Znalecký posudek
 - Informace od blízkých
 - Informace od profesionálů (schopnosti, dovednosti, individuální plán člověka v rámci služby – bydlení, práce).
 - Zprávy a vyjádření orgánů či právnických osob
 - Výslech svědků

→ skutková zjištění o osobních poměrech posuzovaného.

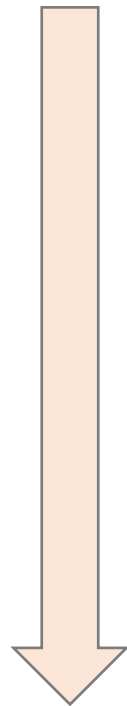
Jaké informace můžete mapovat?

1. Jak člověk komunikuje?
2. Jak žije člověk? (klíčové oblasti života)
 - Jaké má vztahy?
3. Jak reálně funguje rozhodování a podpora při rozhodování? Jaké má schopnosti a zkušenosti?
 - Jaké má kompetence?
 - Uplatnění schopností pro rozhodování v praxi
4. Další relevantní aspekty
 - Kurz, nácvik v různých oblastech (např. sociální rehabilitace, kurz hospodaření s penězi, kurz na počítače,)
 - Dědická smlouva, svěřenský fond
5. Identifikace reálných rizik a prevence

Soudci pak mají představu nejen o duševní poruše člověka, ale i o tom, jak člověk funguje v sociálním kontextu. Může tím pádem zohlednit jedinečnost konkrétního člověka.

Zákon versus praxe

občanský
zákoník



Nápomoc při
rozhodování

0,39 %

Zastoupení
členem
domácnosti

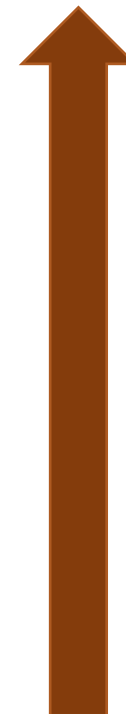
2,11 %

Opatrovnictví
bez omezení
svéprávnosti

16,56 %

Omezení
svéprávnosti

80,94 %



soudní praxe

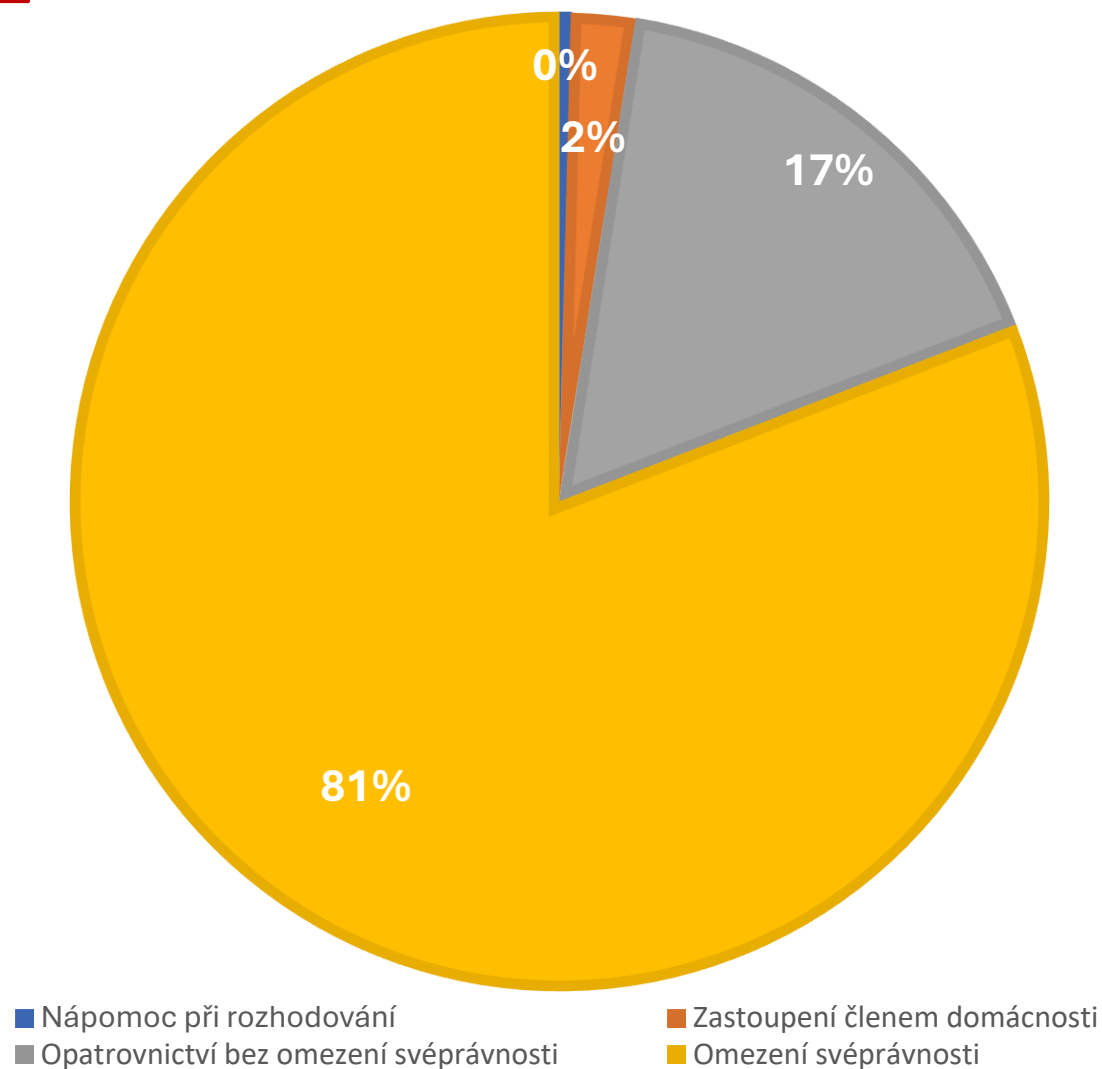
Využívání opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat v praxi soudů 2014-2022

MSp Aneta Redlichová

Poměry vybraných rozhodnutí 2014-2022

cca 65 tis. lidí s opatřením

- Omezení cca 45 tis.
(cca 30 tis. soukromých, 15 tis. veřejných)
- Opatrovník bez omezení cca 18 tis.
(většina soukromí)
- Zastoupení členem domácnosti cca 2 tis.
- Nápomoc při rozhodování cca 427 lidí



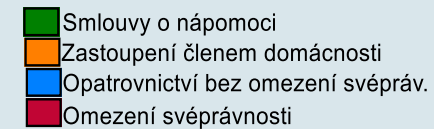
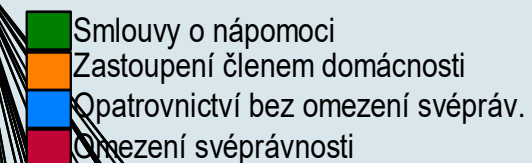
Právní nejistota v řízeních o podpůrných opatřeních

- V rámci republiky
 - *opatrovníka bez omezení neustanovujeme.*
 - 52,18 % všech rozhodnutí o schválení zastoupení členem domácnosti bylo v obvodu dvou krajských soudů
 - 6 okresních soudů ani v jednom případě neschválilo smlouvu o nápomoci ani zastoupení členem domácnosti.

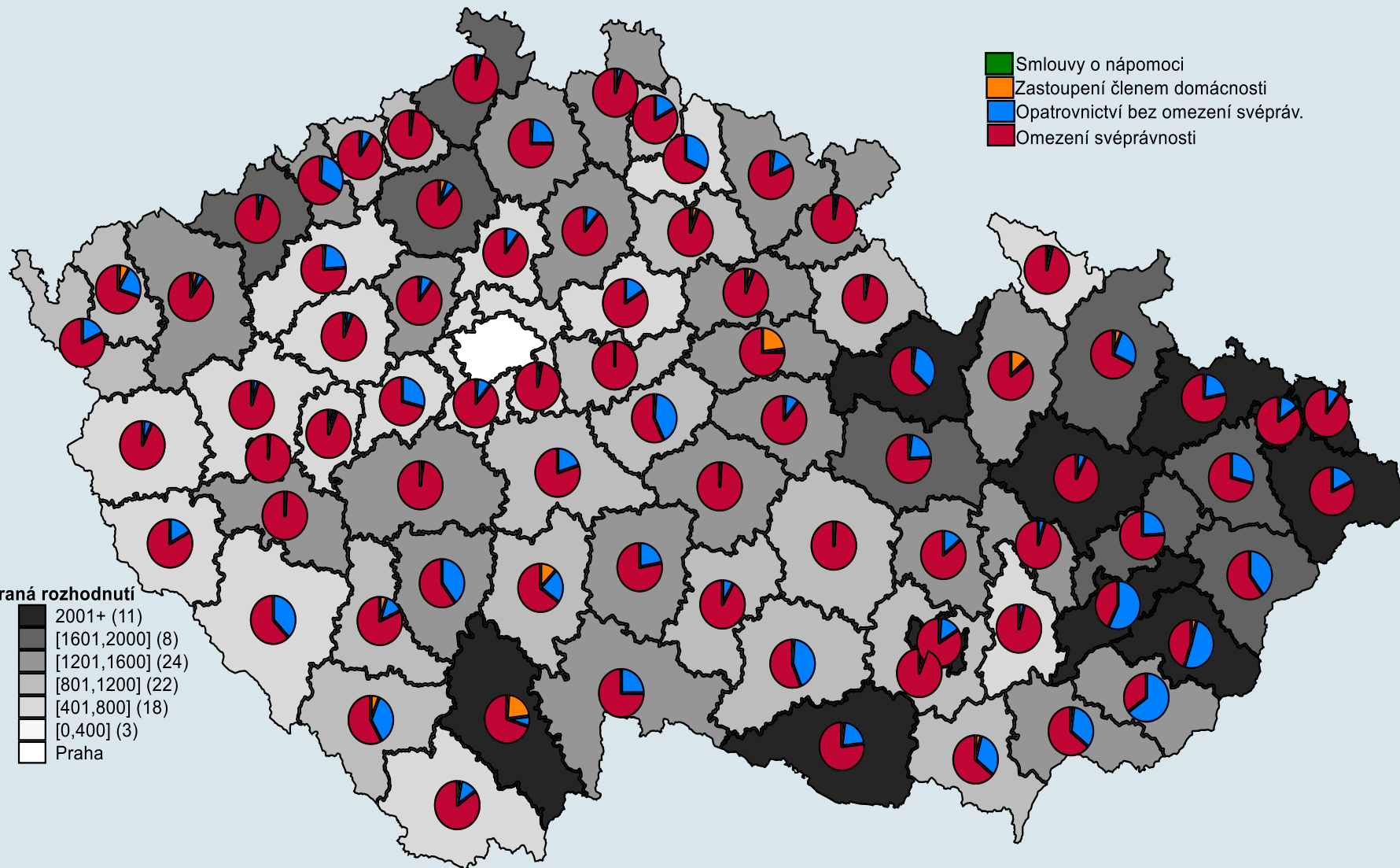
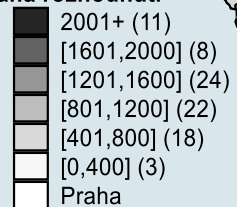
(Data z let 2014 – 2020)

2014-2022

Poměry vybraných rozhodnutí



Vybraná rozhodnutí



Veřejná vs. soukromá podpora

	Veřejní opatrovníci	Soukromí opatrovníci a podpůrci
Financování	30 500 Kč/opatrovance ročně Cca 400 mil. Kč ročně	Nic
Metodická podpora	Krajští metodici Ministerstvo vnitra	Nic
Vzdělávání	IVS Kraje	Nic
Kontrola/monitoring	Kraje Pracovněprávní postihy Veřejný ochránce práv	Nic

70 až 90 % jmenovaných opatrovníků jsou z řad soukromých osob!



Děkuji za pozornost!

Camille Latimier

camille.latimier@spmpcr.cz

www.spmpcr.cz